

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

97

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • פרשת תזריע ומצורע תשע"ג

הבריות קיימת בטבע של כל אחד ואחד מכלל ישראל, וקדושת הנשמה היהודית נמשכת לזה, וכפי שרואים ילדים קטנים שאוהבים זה את זה בלי שום סיבה, ורק כשמתבגרים יש נגיעות שמונעות להוציא לפועל את האהבה הטבעית, ועל זה באה המצוה ואהבת לרעך כמוך - לסלק את כל החשבונות והנגיעות ולהתנהג כפי הטבע הישר באהבת הבריות.

קנאה

ולפעמים אדם עושה חשבונות מצד חמדת הממון והכבוד, ופוגע באחרים בשביל הכבוד שלו, או שלא איכפת לו שהשני סובל ממה שמכבדים אותו, ומעשה שהיה בשני אנשים שעסקו בזיכוי הרבים באותו המקום, וניגש אלי אחד מהם ואמר כי הוא רואה שמכבדים אותו יותר מחברו, וחברו מצטער ואיכפת לו על מה שהוא מקבל כבוד יותר ממנו, ויעצתי לו שיתרחק למקום אחר, ויעשה את אותה הפעילות באופן שחברו לא יראה שמכבדים ומחשיבים אותו, כדי שלא יגרום לו קנאה וחלישות הדעת.

ואמנם זהו טבע האדם שמרגיש חלישות הדעת, והמסילת ישרים פרק ד' ביאר שישנם שני מיני קנאה, יש קנאה אסורה שאדם מצטער במה שיש לחברו, וקנאה זו היא קנאה האסורה שהוא אומר גם לי גם לך לא יהיה, והיה שמח יותר אם חברו לא יצליח, ויש עוד קנאה כשרה שאדם שמח בהצלחתו של חברו, אבל איכפת לו על עצמו מדוע הוא אינו מצליח כמו חברו, ויש לו חלישות הדעת והרגשת האפסיות של עצמו ממה שהוא אינו מצליח, וקנאה זו היא דבר טבעי וכשר.

וכן מצינו (דברים רבה ט, ט) אצל משה רבינו ביומו האחרון שנסתתמו ממנו מעיינות חכמה, ויהושע שמע את דבר השם ומשה לא היה יכול לשמוע, "אותה שעה צעק משה ואמר מאה מיתות ולא קנאה אחת", ושם בוודאי שאין זה מצד הקנאה האסורה, שהרי אמרו (ספרי פינחס י) כי משה רבינו סמך את יהושע בשמחה ונתן לו בעין יפה ככלי מלא וגדוש, ועוד שהרי יהושע היה תלמידו ואמרו חז"ל (סנהדרין קה, ב) אין אדם מתקנא בבנו ותלמידו, אבל חלשה דעתו ממה שאינו זוכה לשמוע את דבר השם.

וכשחלשה דעתו צעק ואמר "מאה מיתות ולא קנאה אחת", ואף על פי שרצה מאד לחיות וכפי שרואים בפרשת ואתחנן שביקש הרבה תפילות ותחנונים להישאר בחיים ולהיכנס לארץ ישראל, ועד כדי כך מובא במדרש (דברים רבה יא, י) שאמר לפני הקב"ה אם אין אתה מכניס אותי לארץ ישראל הנח אותי בעולם הזה כחיות השדה שאוכלים עשבים ושותים מים ורואים את העולם וכו', אף על פי כן ברגע שנסתתמו ממנו מעיינות החכמה וקיבל חלישות הדעת, העדיף מאה מיתות ולא קנאה אחת.

והיינו מפני שחלישות הדעת והרגשת האפסיות של עצמו זהו צער של כלימה וביזיון שמתבייש מעצמו, והצער הזה קשה יותר ממאה ייסורים של מיתה, וכמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ג, קיא) כי צער הכלימה מר ממוות, וידוע מעשים שהיו בבני אדם שאיבדו עצמם לדעת מחמת בושה, ופעם היה שר בממשלה שסיפרו עליו דברים שביישו אותו, ולא היה יכול לסבול את זה עד שאיבד עצמו לדעת, והעדיף למות ולא לסבול ייסורים של בושה, כי צער הבושה מר ממוות.

ביטחון - יראה

והנה בתפילת שמונה עשרה אנו אומרים "ולא נבוש כי בך בטחנו", היינו שבשכר הביטחון זוכים שלא נבוש בעולם הבא, וכן בברכת אהבה רבה "ולא נבוש לעולם ועד כי בשם קדשך הגדול והנורא בטחנו", ויש לבאר כי בכל

ומתעטפים בה, זהו מפני שרואים את האבא עושה ככה וממילא יש לזה חשיבות בעיניהם, וכן ילדים לפני בר מצוה שמחכים להניח תפילין, זהו מפני טבע החיקוי, שמחשיבים את מה שהאבא עושה ורוצים לעשות כמוהו, אבל אם מכריחים את הילד, גורמים בזה שישנא את מה שרוצים ממנו.

"והיי עולם נטע בתוכנו"

אנחנו נמצאים בימי הספירה שיש בהם מצוה מיוחדת של ספירת העומר מה שאין בכל השנה, ובספר החינוך (מצוה ש"ו) ביאר הטעם במצות ספירת העומר כי כשיצאו ישראל ממצרים ידעו שכל התכלית והמטרה ביציאת מצרים היא בשביל לקבל את התורה, וידעו שבעוד חמישים יום יקבלו את התורה על הר סיני, וחיכו והשתוקקו מאד ליום הגדול הזה, וספרו את הימים ושמחו מאד בכל יום שעובר, כי הנה הם מתקרבים לשמחה הגדולה של קבלת התורה שעל זה נאמר "והיי עולם נטע בתוכנו".

והנה יש לפרש הלשון "נטע" בתוכנו - שהתורה היא כמו נטיעה, שנטועה ונמצאת בתוך לבו של כל אחד ואחד מישראל, וכפי שיש עץ נטוע עם שורשים באדמה, שהעץ יונק את חיותו מן השורשים, כך גם התורה (משלי יא, ל) "עץ חיים היא למחזיקים בה", והרי זה נטוע ונמצא בתוכנו, לא בשמים היא ולא מעבר לים היא, אלא כל אחד ואחד מכלל ישראל יש בלבו שאיפה לתורה, מפני שקדושת הנשמה היהודית נמשכת לדברי תורה, והנשמה שואפת לחיי עולם ולהוציא פירות של תורה.

ובאמת דברי תורה יש בהם תענוג יותר מכל התענוגים שבעולם, וכל מי שטעם בחייו את הטעם של תורה יודע את ההנאה והמתקנות שיש בזה, ואפילו אלו שעזבו את התורה רחמנא לצלן, אם פעם טעמו את הטעם של תורה הם זוכרים את זה תמיד, ויודעים שכל תענוגי העולם הזה משמשים להם רק בתור תחליף, וכמו סמי הרדמה שמשכיחים את הטעם של תורה, וכן כתב הגר"א במשלי (א, כג) כי בדברים בטלים יש הנאה גדולה מאד, שהיצר הרע מפתה לזה בתור תחליף להנאה של תורה, אבל ההנאה האמיתית והגדולה ביותר היא רק בדברי תורה.

וכתוב על דברי תורה (תהלים יט, יא) "הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים", ויש לפרש כי בהנאות העולם מצינו שני סוגי הנאות, יש הנאות נפשיות כמו חמדת הממון והכבוד, ויש הנאות של חמישה חושי הגוף כמו אכילה ושתייה, ועל זה אמר הכתוב "הנחמדים מזהב ומפז רב" - היינו שבדברי תורה יש בהם הנאה נפשית יותר מחמדת הממון והכבוד, "ומתוקים מדבש ונופת צופים" - יש בהם גם מתקנות יותר מדבש ונופת צופים שהם התענוגים היותר גדולים שבהנאות הגוף.

ועל זה אנו אומרים "והיי עולם נטע בתוכנו" - היינו שהקדושה שבנפש שואפת לתורה, [ישנן כמה דרגות בנפש וכמו שאמרו במדרש (בראשית רבה יד, ט) "חמישה שמות יש לה נפש רוח נשמה חיה יחידה", נפש ורוח יש גם לבעלי חיים, וגם לבני אדם יש נפש בהמית ששואפת לכל תאוות והנאות הגוף כמו בעלי החיים, ואילו נשמה יש רק לכלל ישראל, ולא לגויים ולא לבעלי חיים, כי הנשמה יש בה קדושה, וקדושת הנשמה של כלל ישראל שואפת לתורה], וכל אחד ואחד מכלל ישראל נטועה בלבו השאיפה לעסוק בתורה ולקיים את כל דברי התורה.

וכפי שאנו מוצאים בתורה (ויקרא יט, יח) מצות "ואהבת לרעך כמוך", שזה לכאורה אינו מובן כיצד שייך לצוות על אהבה, הרי אהבה היא דבר טבעי ולא שייך לעשות אהבה בכפייה, אבל הביאור בזה כי באמת אהבת

* ואדרבה אם אדם עושה דבר בכפייה זה גורם שישנא את מה שהוא עושה, וכמו שידוע מעשים שהיו עם ילדים שהכריחו אותם ללמוד מתוך כפייה, והסוף היה שהתקלקלו ויצאו לתרבות רעה, וכן ידוע לי על בחור ממשפחה חרדית שסר מן הדרך, ולאחר תקופה חזר בתשובה, אבל הוא לומד רק משניות והלכות ואינו מסוגל ללמוד גמרא, כי בילדותו ההורים הכריחו אותו ללמוד גמרא, וקיבל שנאה לזה, ועכשיו צריכים למצוא דרך מיוחדת כיצד להאהיב עליו את הגמרא.

זהו כלל בחינוך שנוגע להורים ולמחנכים וגם לסבים ולסבתות, שחינוך בכפייה משיג תוצאה הפוכה, בדרך הטבע הילד נמשך מעצמו לחקות את אביו ולהתנהג כמוהו, וכגון מה שרואים אצל ילדים קטנים שלוקחים טלית

אשרינו מה טוב חלקנו שיש לנו תורה, ועכשיו בתחילת הזמן שחוזרים ללמוד בתוך המסגרת, אף על פי כן אין זה לימוד בכפייה, ורק מושפעים מהמסגרת, אבל הלימוד הוא לא מתוך הכרח אלא עם טעם ומתיקות, ומרגישים את האושר שבתורה – אשריך בעולם הזה!

מעלת מזכי הרבים

משא רבינו שליט"א בכינוס "לב לאחים" ניסן תשע"ג

פעילי לב לאחים שעוסקים בקירוב בני ישראל לתורה ולמצוות הרי הם מזכי הרבים, וצריכים לדעת את זכותם הגדולה, ששינו בפרקי אבות (ה, יח) "משה זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו", והביאור שכל המעשים הטובים של הרבים, התורה והמצוות ומעשי החדש שעושים כל המושפעים מתורת משה עד סוף כל הדורות, הרי זה שייך למשה רבינו, ונחשב שהוא בעצמו עושה את כל המעשים הטובים האלה גם לאחר פטירתו, מפני שזיכה את הרבים בתורת משה, והוא הגורם לכל המעשים הטובים.

וכן כתב בספר חובות הלבבות (שער אהבת השם פ"ו) כי אפילו אדם שעוסק בעבודת השם עם כוחות של מלאך, אין לו זכויות כמו מי שמזיכה את הרבים, מפני שמזיכה הרבים אין מספר לזכויותיו, וכל המעשים הטובים שעושים המושפעים מכוחו, וכל המושפעים מן המושפעים עד סוף כל הדורות, זה נזקף לזכותו של המשפיע הראשון. אלו הם הזכויות של מרביצי התורה בארגון "לב לאחים", וגם כל הנשים המשפיעות, יש להם זכויות ומעשים טובים שמתחדשים כל הזמן מכוח המושפעים.

ומלבד מה שזוכים בזה לזכויות בעולם הזה ובעולם הבא, זוכים גם להצלחה מיוחדת של גדלות בתורה, וכפי שמצינו בגמרא (בי"מ פה, ב) כי רבי חנינא ורבי חייה התווכחו בהלכה, וכל אחד ביקש לשכנע את חברו שהאמת איתו, ורבי חנינא התחיל ואמר לרבי חייה הרי אני גדול בתורה יותר ממך, שאם ח"ו תשתכח תורה מישראל יש בכוחי להחזירה בפלפול, וכמו עתניאל בן קנו שהחזיר בפלפול שלושת אלפים הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה, ואם כן ההלכה צריכה להיות כמותי.

והשיב לו רבי חייה, אני עשיתי שלא תשתכח תורה מישראל, שלקחתי חמישה ילדים ולימדתי כל אחד מהם חומש מחמישה חומשי תורה, ולקחתי עוד ששה ילדים ולימדתי כל אחד מהם סדר מששה סדרי משנה, ואחר כך לימדו כל אחד את חברו מה שלמדו ממני, ועל ידי זה נעשו בקיאים בתורה ובמשניות עם ההסברה של רבי חייה, וקיבלו את היסוד שבוה יוכלו אחר כך להמשיך בישיבות וללמוד גמרא עד שיהיו גדולי הדור.

ונשאלת השאלה מי באמת היה גדול יותר, האם רבי חנינא שהיה בעל חריפות גדולה בתורה, או רבי חייה שזיכה את הרבים בתורה. דבר זה יש ללמוד מהמשך הגמרא שם, שאמרו כי במתיבתא דרקינא רבי חייה יושב לפני רבי חנינא, ושם הרי יושבים לפי סדר הגדלות בתורה וכמו שאמרו (בי"ב קכ, א) בישיבה הלך אחר החכמה, ואם רבי חייה יושב לפני רבי חנינא בישיבה של מעלה, זהו סימן שהוא גם גדול בתורה יותר מרבי חנינא, והיינו מפני שזיכוי הרבים בתורה נותן סייעתא דשמיא לגדלות בתורה, ובזכות זיכוי הרבים זכה רבי חייה לכוון יותר לאמיתיה של תורה.

מכל זה אנו רואים עד כמה גדולה זכותם של מזכי הרבים, שכל המעשים הטובים של המושפעים נזקפים לזכות המשפיע, וגם זוכים בזכות זיכוי הרבים להצלחה מיוחדת של גדלות בתורה, אלו הם הזכויות של פעילי לב לאחים שמרביצים ומשפיעים תורה.

נעים מאד להיות במקום שרואים לפנינו מזכי הרבים בתורה, אשר יתכן שהם בעצמם אינם יודעים את המדרגה שלהם, אבל זוהי מדרגה גדולה מאד, אשריכם תלמידי חכמים שדברי תורה חביבים עליכם ביותר! דברי תורה חביבים עליכם ללמד תורה, ולהשפיע ולחזק תורה, ודאי זוהי זכות גדולה מאד וצריכים להיות מאושרים ושמחים בחלקם.

בעזרת השם בזכות התורה הזאת נזכה לגאולה שלמה בקרוב!

המצוות לא מגיע לאדם שכר מצד הדין, מפני שהוא עושה את מה שהוא חייב, ואם לא היה מקיים היה פושע, ומקבל את השכר כמו עני בפתח, שלא מגיע לו שכר בדין אלא בחסד וברחמים, כך היא הרגשת האדם, אבל בעלי הביטחון כתוב "ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת", היינו שמקבלים את שכרם ואינם מתיישים, אלא מרגישים הרגשה טובה מאד, שמגיע להם שכר מצד הדין ולא רק ברחמים.

ובאמת יש להעיר בברכת אהבה רבה שבתחילה מזכירים "ויחד לבנו לאהבה וליראה את שמך ולא נבוש לעולם ועד", ומשמע כי על ידי האהבה והיראה זוכים שלא נבוש לעולם ועד, ואילו בהמשך אומרים "כי בשם קדשך הגדול והנורא בטחנו", ומשמע כי הגורם לזה הוא מידת הביטחון. ועוד יש להעיר שבתחילה אנו אומרים בעבור "אבותינו" שבטחו בך, משמע שרק אבותינו היו בעלי ביטחון ולא אנו, ואילו בהמשך מזכירים כי בשם קדשך הגדול והנורא "בטחנו", היינו שגם אנחנו בעלי ביטחון.

ויש לבאר כי אמנם בתחילה מזכירים רק בעבור אבותינו שבטחו בך, אבל לאחר שזכינו אנחנו "לאהבה וליראה את שמך", על ידי זה זוכים ממילא גם למעלת הביטחון, כי הביטחון והיראה תלויים זה בזה, וכמו שכתב רבינו יונה באיגרת התשובה (אות ע') "ולפי רוב היראה יחזק הביטחון שנאמר יראי השם בטחו בהשם", והיינו מפני שיראה וביטחון שניהם תלויים באמונה, וכן מבואר בחובות הלבבות שער הביטחון, שאם אדם מאמין ויודע שהכל בידי שמים, ממילא הוא סומך ובוטח בהקב"ה, וגם ירא ממנו ומפחד לעבור על צונו, כדי שלא יענש ויחסר לו כל מה שהוא צריך.

וכבר הזכרנו במקום אחר כי ביטחון אין הכוונה לבטוח שיקבל מה שהוא רוצה, כי מהיכן אפשר לדעת זאת וכיצד יוכל להיות בטוח בזה, הרי יכול להיות שאין זה מגיע לו, וגם אם הוא צדיק מי יאמר שיקבל מה שהוא רוצה, הרי אינו יכול לדעת מה טוב עבורו, אלא ענין הביטחון הוא לדעת ולהבין שכל מה שיהיה זה לטובתו, וכמו שאמרו חז"ל (ברכות ס, ב) כל דעביד רחמנא לטב עביד, וגם אם אינו מבין מדוע, הרי הוא בטוח שזה לטובתו.

ולפעמים דווקא ייסורים או מיתה הם לטובת האדם, וכמו שמצינו אצל דוד המלך שביקש (תהלים קלט, כד) "וראה אם דרך עוצב בי ונחני בדרך עולם", היינו שאם הקב"ה רואה שהוא הולך בדרך לא טובה, הוא מבקש מהקב"ה שייקחנו מן העולם כדי שלא ימשיך לחטוא.

וכן כתוב אצל חנוך (בראשית ה, כד) "ויתהלך חנוך את האלוקים ואיינו כי לקח אותו אלוקים", ופירש"י "צדיק היה וקל בדעתו לשוב להרשע לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו", והיינו מפני שהדורות היו מכעיסים ובאים, והיו הרבה עובדי עבודה זרה, ויצר הרע של עבודה זרה היה חזק מאד, והיה חשש שגם חנוך יושפע מבני דורו ולא יעמוד בניסיון, לכן לטובתו היה עדיף למות בקיצור ימים, ונהפך להיות מלאך, ובתוספות יבמות (טז, ב) כתבו בשם הפייטן כי חנוך הוא המלאך מטטרון.

[והנה אם חנוך היה נשאר חי והיה עומד בצדקותו, היה זוכה לעולם הבא. ויש להסתפק מה עדיף אם עולם הבא או מלאך, ומסתבר כי עולם הבא עדיף ממלאך, וכמו שכתב במסילת ישרים פ"א כי נשמת ישראל חשובה יותר מן המלאכים שנבראו בלי נשמה, ומצינו שכלל ישראל נותנים למלאכים את הכוח לומר שירה כמו שאמרו (חולין צא, ב) שאין המלאכים אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל שירה למטה, ובפירש"י עה"ת (במדבר כג, כג) כתב שהמלאכים שואלים את ישראל "מה פעל אלי", ואמנם יש לחלק כי חנוך הוא נשמה שנהפכה למלאך, ועוד שאינו סתם מלאך אלא מטטרון שר הפנים שנמצא במחיצתו של הקב"ה, אם כן יכול להיות שהוא יותר ממלאך ועדיף מעולם הבא, וצריך עיון.]

זהו הענין של מדרגת הביטחון, להיות בטוח שכל מה שיעשה עימו הקב"ה הוא לטובתו, גם אם אינו יודע מדוע זה לטובתו, והטוב האמיתי לאדם הוא תענוגים רוחניים של חיי נצח, אבל תענוגים גשמיים בעולם הזה מפסידים מחלקו לעולם הבא, וכמו שכתב באיגרת הגר"א "ומה הנאה לאדם שסופו לפרוש לעפר רימה ותולעה, וכל הנאות יתהפכו לו בקבר למרה", והיינו מפני שהנאות העולם הזה מפסידים מהעולם הבא, וכל מה שאדם נהנה בעולם הזה בא על חשבון חלקו בעולם הבא.

אמנם התענוג של תורה אינו על חשבון עולם הבא, וכמו שאמרו (אבות ו), ד) פת במלח תאכל וכו' ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, והיינו שלימוד התורה הוא האושר הגדול ביותר בעולם הזה, ויחד עם זה טוב לך לעולם הבא – האושר והתענוג שבתורה אינו מוריד מהעולם הבא, אלא אדרבה, דווקא מפני שאדם נהנה ומתענוג על דברי תורה מגיע לו יותר עולם הבא, כי זוהי מצות תלמוד תורה ללמוד מתוך מתיקות והנאה, ולהרגיש את התענוג שבדברי תורה.

נדבת הר"ר יוסף יצחק ערבליך הי"ו תלמיד מרן ראש הישיבה שליט"א
לרגל השמחה השרויה במעונו בהיכנס בנו חיים ישראל נ"י בעול תורה ומצוות